

СЕРЦЕ ВІДДАЮ КРИМУ

до 75-річчя академіка НАН України Миколи Васильовича Багрова

26 жовтня цього року виповнилося сімдесят п'ять років з дня народження ректора Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського, голови Кримського наукового центру НАН України та МОНмолодьспорт України, відомого вченого в галузі економічної та соціальної географії, Героя України академіка НАН України — Миколи Васильовича Багрова.

Народився Микола Васильович на Херсонщині в с. Новотроїцьке. Романтичність і суворість степового краю сформували в юного М.В. Багрова бажання пізнавати навколишній світ через прості й зрозумілі істини. Це ставлення до життя неодноразово простежуватиметься в його науковій і громадській діяльності.

Вищу освіту він здобув на природничо-географічному факультеті Кримського педагогічного інституту, закінчивши його в 1959 р. Упродовж двох років викладав географію і біологію в середній школі с. Багерове неподалік від Керчі. На початку 1960-х років набув досвіду роботи інженера-колектора в геологічних партіях Інституту мінеральних ресурсів у Сімферополі. Навчався в аспірантурі на кафедрі економічної географії Кримського педагогічного інституту під керівництвом професора І.Т. Твердохлебова.

Становлення М.В. Багрова як ученого і педагога відбувалося в науково-педагогічному середовищі Кримського педагогічного інституту, що мав міцні наукові традиції, закладені його попередником — Таврійським університетом. Одним із перших ректорів цього вищого навчального закладу був академік В.І. Вернадський.

Кандидатську дисертацію, присвячену проблемам формування і розвитку міжрайонних транспортно-економічних зв'язків ТВК (на прикладі Південного економічного району), захистив у 1967 р. на географічному

факультеті Московського державного університету ім. М.В. Ломоносова. В Україні такі дослідження було виконано вперше, тому матеріали дисертації виявилися затребуваними під час розроблення стратегії розвитку Південного економічного району. Докторську дисертацію на тему «Регіональна геополітика (на прикладі Криму)» М.В. Багров захистив у 2001 р. у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка. Ця робота стала першим в Україні досвідом осмислення ролі та геополітичної місії Криму на стику двох непростих століть. У 2002 р. М.В. Багрова було обрано членом-кореспондентом, а в 2010 р. — академіком НАН України.

Завдяки широті своїх наукових інтересів Микола Васильович відомий географічній громадськості не лише в Україні. Сфера його наукового пошуку охоплює проблеми розвитку і розміщення продуктивних сил Українського Причорномор'я та Криму; теоретичні питання сучасної географічної науки; проблеми трансформації регіональних господарських комплексів в умовах перехідного типу економіки; геоінформаційні технології стійкого розвитку приморських територій України і Криму; рекреаційну і політичну географію, в тому числі географію виборів; геополітику, зокрема регіональну; геоекологію; сучасні соціокультурні процеси. У його наукових працях, які налічують понад 200 публікацій, у тому числі 21 монографію, творчо розвиваються закладені попередниками фундаментальні основи сучасної географії.

У таких монографічних працях, як «География в информационном мире» (2005) і «Устойчиво-ноосферное развитие региона. Проблемы. Решения» (2010) М.В. Багров зробив спробу визначення нової суспільної функції географії в постіндустріальному світі. Вперше в українській географічній науці він переосмислив методологію вивчення сучасних соціокультурних трансформацій, значення і соціальні наслідки інформатизації суспільства як процесу, від якого залежить затребуваність географічного знання, сформулював концептуальні підходи, принципи і систему методів соціоноосферного розвитку регіону як основного дослідного вектора для сучасної географії.

На всіх етапах життєвого шляху головною турботою і болем М.В. Багрова залишався Крим, який він знає досконально, а любить — щиро. Четверть століття М.В. Багров волею долі та завдяки особливостям свого активного характеру обіймав низку відповідальних політичних і державних посад у керівництві Криму. Був одним із активних учасників відтворення Автономної Республіки Крим, автором її Конституції і першим Головою Верховної Ради Криму. Його наукові публікації зробили вагомий внесок у розви-

ток уявлень про географічну своєрідність Криму, розширивши соціально-економічну палітру регіонів України.

У монографії «Региональная геополитика устойчивого развития» (2002) М.В. Багров сформулював концепцію геополітичної унікальності та чинників її формування в Криму. Практична реалізація принципів переходу до сталого розвитку здійснюється в Науково-дослідному центрі «Технології сталого розвитку», створеному за ініціативою М.В. Багрова на географічному факультеті Таврійського національного університету ім. В.І. Вернадського (ТНУ). Центр обладнано сучасними технологіями геоінформаційного моделювання, що дають змогу розробляти стратегію економічної та екологічної політики Автономної Республіки Крим, розвиток курортно-рекреаційного комплексу. У 2003 р. Науково-дослідний центр спільно з Інститутом географії НАН України та Інститутом передових технологій (м. Київ) створили Атлас Автономної Республіки Крим (друковану та електронну версії). Ця робота стала першим регіональним аналогом Національного атласу України. Редакційну раду Атласу Автономної Республіки Крим очолював М.В. Багров.

У кримських роботах М.В. Багрова неодноразово актуалізувалося завдання своєчасного виявлення виконавчою владою та місцевими органами самоврядування Криму взаємозв'язку глобальних і регіональних географічних проблем. Шляхи вирішення цього непростого завдання Микола Васильович пропонує на численних прикладах оригінальних проєктів облаштування окремих територій кримської автономії, виконаних під його керівництвом з використанням ГІС-технологій. В одній із перших своїх монографічних праць «Каким быть Крыму в XXI веке?» (1997) він надав об'єктивний діагноз стану господарського комплексу Криму і зробив докладний висновок про те, які віхи і пріоритети його економічного розвитку необхідно змінювати у найближчій перспективі.

За ініціативою та за активної участі М.В. Багрова в університеті створено кафедру

ЮНЕСКО «Відновлювана енергія і сталий розвиток», а також Український інститут спелеології і карстології НАН України і МОНмолодьспорт України.

Паралельно з виконанням наукових робіт М.В. Багров пише навчальні посібники для ВНЗ та шкіл. Погляди вченого-географа на сучасні проблеми ноосферних взаємодій з елементами господарства кримського регіону знайшли відображення в колективній монографії «Землезнавство» (2000), удостоєній Державної премії України в галузі науки і техніки, а також у навчальному посібнику для шкіл «География Крыма» (2001).

Під керівництвом М.В. Багрова захищено шість кандидатських дисертацій (1999–2011 рр.). Він є заступником голови спеціалізованої вченої ради із захисту кандидатських дисертацій на географічному факультеті ТНУ.

За ініціативою М.В. Багрова Указом Президента України Сімферопольський державний університет ім. М.В. Фрунзе перейменовано на Таврійський університет ім. В.І. Вернадського з присвоєнням статусу національного. В університеті склався колектив однодумців, які на 16 факультетах готують фахівців для різних галузей народного господарства України. Під керівництвом ректора розроблено концепцію перспективного розвитку навчального закладу. Університет уклав договори про співпрацю з Київським національним університетом імені Тараса Шевченка, Московським державним університетом ім. М.В. Ломоносова, Одеським університетом та іншими навчальними закладами України і Російської Федерації. Налагоджуються різноманітні міжнародні зв'язки з університетами США, Німеччини, Франції, Італії, Греції, Польщі тощо. Таврійський національний університет ім. В.І. Вернадського є членом Євразійської асоціації університетів.

Наукову і педагогічну роботу Микола Васильович активно поєднує з громадською діяльністю. Він член Президії НАН України, голова секції Наукової ради з проблем навколишнього середовища і сталого розвитку при Кримському науковому центрі, член Об'єднаної наукової ради з фундаментальних географічних проблем при Міжнародній асоціації академій наук (МААН), очолює Раду ректорів вищих навчальних закладів Криму і Раду Кримського наукового центру НАН України та МОНмолодьспорт України, почесний президент Малої академії наук школярів Криму «Искатель».

В ознаменування заслуг М.В. Багрова перед географічною наукою і Кримом Комісія з обліку і документації печер Української спелеологічної асоціації присвоїла печері (кадастровий номер 458-1), розташованій у районі Еклізі-Буруна — головної вершини гори Чатирдаг, ім'я Багрова (2001 р.). Міжнародний астрономічний союз дав малій планеті N 5533 ім'я «Bagrov» (2000 р.).

Багатогранна діяльність М.В. Багрова високо оцінена численними урядовими нагородами. Він є кавалером ордена князя Ярослава Мудрого V ступеня (2002 р.), медалі імені В.О. Сухомлинського (2007 р.).

Указом Президента України від 21 серпня 2007 року № 738/2007 за видатні заслуги перед Українською державою в розвитку національної освіти, у підготовці висококваліфікованих фахівців, за багаторічну плідну наукову і педагогічну діяльність Багрову Миколі Васильовичу, ректору Таврійського національного університету ім. В.І. Вернадського, доктору географічних наук, професору, заслуженому працівнику освіти України, присвоєно звання Героя України з врученням ордена Держави.

**Співробітники
Таврійського національного університету
ім. В.І. Вернадського
та Кримського наукового центру
НАН України і МОНмолодьспорт України**

Судьба Карадагского природного заповедника

В судьбе Института биологии южных морей НАН Украины, его Карадагского филиала, а теперь Карадагского природного заповедника НАН Украины и моей личной судьбе роль Николая Васильевича Багрова трудно переоценить.

Я познакомилась с Николаем Васильевичем, когда имела уже определенный опыт общения с партийными функционерами разного ранга. Этот опыт подсказывал мне, что работать с партийными структурами, получать помощь и поддержку в партийных кабинетах (а в то время это было необходимо) научным учреждениям не всегда удастся, а если и удастся, то с большим трудом, преодолевая непонимание проблем научных учреждений, их специфики и перспектив.

В год нашего знакомства Николай Васильевич был сотрудником отдела науки и образования Крымского областного комитета КПСС. Уже первая встреча была приятной неожиданностью и резко изменила мое отношение к партийным работникам, так как в лице Николая Васильевича я увидела человека науки, прекрасно ориентирующегося и знающего ее проблемы, а главное — искренне желающего помочь.

Нам, биологам, при решении проблемных вопросов во многом помогало то, что Николай Васильевич сам является представителем естественных наук. Кроме того, он — крымчанин, и этим многое сказано. Его любовь к Крыму и морю, глубокие знания различных направлений естественных наук, уважение к научным коллективам и умение помочь во многом способствовали решению важных задач, которые ставила перед нами жизнь. Так, Николай Васильевич помог Институту биологии южных морей получить разрешение на размещение в бухте Ласпи экспериментального марихозайства, на базе которого были начаты работы по культивированию мидий и устриц. В 1979 г., благодаря поддержке Бориса Евгеньевича Патона и при личном активном участии Николая Васильевича Багрова, удалось

успешно завершить многолетнюю работу по созданию Карадагского природного заповедника НАН Украины, что позволило сохранить и спасти этот уникальный природный комплекс — объект национального достояния Украины. Строительство в 1977 г. в Карадаге первого в СССР комплекса для содержания и исследования морских млекопитающих обеспечило развитие экспериментальных работ по изучению рецепторных возможностей морских млекопитающих и использованию этих результатов в прикладных целях.

Только сила аргументов Бориса Евгеньевича Патона и Николая Васильевича Багрова, а также мое глубокое уважение к ним убедили меня согласиться в 1982 г. на должность директора крупнейшего морского института страны — Института биологии южных морей. В течение почти 8 лет в Институте были решены многие сложные проблемы, что позволяет считать этот период вполне успешным для Института. Залог этих успехов — внимание и помощь со стороны Президиума НАН Украины и, конечно, лично Николая Васильевича Багрова.

До настоящего времени, когда Николай Васильевич уже давно в ранге не партийного, а академического руководителя, его деловые контакты с институтами НАН Украины развиваются. Двери кабинета Николая Васильевича всегда открыты и мы неизменно получаем добрый, мудрый совет и конкретную помощь, а когда следует — и серьезные замечания.

Я горжусь тем, что давно знаю, долгое время работаю с Николаем Васильевичем, и искренне благодарна ему за сотрудничество, помощь и поддержку.

**Директор
Карадагского природного заповедника
НАН Украины
кандидат биологических наук
А.Л. Морозова**

Несколько штрихов к портрету человека, желающего служить Родине

Давно известно, что значимость человека в обществе в значительной мере определяется, к большому сожалению, креслом, которое он занимает. «Не место красит человека», — писали альтруисты и гуманисты, далекие от реалий жизни. Печально, но известный принцип Паркинсона о стремлении каждого человека достичь уровня своей некомпетентности, умноженный в нашей стране на кумовство и взяточничество, процветает. Именно поэтому вскоре после каждого нового назначения мы убеждаемся в том, что «не по Сеньке шапка». И как же мы должны быть благодарны Его Величеству Случаю, когда гармонично совпадает масштаб Личности с возможностью её реализации! Увы, таких примеров мало, но они есть! Об одном из них, оставившем многие незабываемые страницы в жизни научного сообщества Крыма, мне и хочется поведать.

Судьба свела меня с Николаем Васильевичем Багровым более 35 лет назад, когда я, недавно назначенный заместителем по общим вопросам к молодому и энергичному директору В.Е. Заике, отчитывался на партийном собрании Института биологии южных морей. Неожиданно в зал вошел и по-хозяйски сел в президиум собрания незнакомый мне молодой мужчина. Выслушав начавшиеся после доклада прения и мое заключительное выступление, он попросил слово и буквально разгромил все, что нам казалось столь привычным и устоявшимся. Он продемонстрировал прекрасное знание наших проблем, напомнил о важности задач, стоявших перед наукой, которая гордо именовалась советской, и напомнил о колоссальной ответственности ученых перед обществом. «Задачи, которые вы ставите перед собой, должны быть не только созвучны времени, они должны опережать его!» — закончил свое яркое выступление Николай Васильевич. О том, что это был он, занимавший тогда пост заведующего отделом науки Крымского обкома партии, я узнал от нашего директора.

Много лет после этого я практически ежегодно встречался с Николаем Васильевичем, исключительные организаторские и человеческие качества которого не могли не быть замеченными и отмеченными Судьбой. Абсолютное отсутствие кабинетного стиля работы, открытость, компе-

тентность, очевидная всем харизма, неприятие хамства и высокомерия сделали его понятным и приятным народу. Он не заигрывал с людьми, он просто жил их заботами и был с ними. Как считают многие, к которым отношусь и я, именно счастливый случай пребывания Николая Васильевича на руководящих постах в Крыму в период развала великого государства позволил избежать в этом непростом регионе насилия и кровопролития.

Конечно, научное сообщество Крыма верило, что рано или поздно Николай Васильевич обязательно вернется в науку, где он так ярко начинал до перехода на партийную и государственную работу. И это, наконец, произошло. Его знания по размещению и развитию продуктивных сил Украинского Причерноморья были востребованы для изучения территориально-отраслевой структуры хозяйственного комплекса. С этой целью им были исследованы особенности формирования транспортно-экономических связей Южного экономического района. Работа Н.В. Багрова по рационализации перевозок разных грузов получила высокую оценку Совета по изучению продуктивных сил Украины.

Блестящий публицист и полемист, Николай Васильевич является автором монографий, таких как «Проблемы развития и размещения производительных сил Северного Причерноморья», «Каким быть Крыму в XXI веке?», «Крым: время надежд и тревог», «Крым: время осмысления пройденного».

Его выдающаяся научно-организационная деятельность на посту ректора Таврического национального университета им. В.И. Вернадского позволила этому форпосту знаний за короткий срок войти в пятерку лучших ВУЗов страны. Руководитель Крымского научного центра Академии наук Украины, академик НАН Украины, Герой Украины — Николай Васильевич показывает пример истинного служения Родине. В этом цель его разносторонней деятельности, с этим связаны его надежды на процветание Украины, в этом состоит смысл его жизни.

**Заместитель директора
Института биологии южных морей НАН Украины
доктор биологических наук Ю.Н. Токарев**